

Албул С. В.

*перший проректор Одеського державного університету внутрішніх справ  
кандидат юридичних наук, доцент, полковник міліції  
заступник голови Всеукраїнської асоціації науковців та фахівців у сфері  
оперативно-розшукової діяльності*

## **СТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ РОЗВІДКИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Прийняття Кримінального процесуального кодексу України стало важливим кроком на шляху розбудови України як правової демократичної держави, в якій панує принцип верховенства права. Виконуючи свої зобов'язання перед Радою Європи, держава отримала правовий акт, який здійснили революцію не лише у юриспруденції, а й у свідомості громадян нашої країни. Уже перші результати дії нового кримінального процесуального законодавства України свідчать про те, що процесуальний закон, який отримав високу оцінку з боку міжнародних організацій та експертів, запрацював. Вітчизняні науковці та практики справедливо назвали цей законодавчий акт «другою Конституцією», що втілює основоположні гуманістичні ідеї та цінності у сфері забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Завданням сьогодення є забезпечення стабільної ефективної реалізації положень нового Кримінального процесуального кодексу, який довів свою гуманістичну спрямованість та європейський підхід до застосування кримінально-процесуальних процедур [3]. Процесуалізація оперативно-розшукової діяльності є наслідком пошуків законодавчого вирішення проблем розбудови ефективного механізму протидії сучасній злочинності.

Європейський вибір України зумовлює нові підходи до правоохоронної практики. На сьогодні, МВС України запроваджено Основні заходи щодо реформування правоохоронного відомства. Верховною Радою України прийнято Закони «Про Національну поліцію», «Про органи внутрішніх справ» [5]. У свою чергу, Кабінет Міністрів України затвердив Концепцію та Стратегію реформування МВС. Разом із тим, на жаль, доводиться констатувати, що сьогодні, динаміку і структуру злочинності, поряд із традиційними причинами й умовами, продовжують визначати криміногенні фактори, що впливають із труднощів соціального й економічного розвитку суспільства. На цьому фоні відбувся зсув ціннісних орієнтирів окремих груп населення в бік протиправного способу життя, що призвело до зміцнення такого суспільно небезпечного явища як організована злочинність [1, с. 6]. За роки незалежності на території країни вчинено близько 2,4 млн. тяжких і особливо тяжких злочинів, з яких 14,9 тис. – у складі організованих злочинних угруповань. Тенденцією останніх п'яти років стала консервація майже на одному рівні кількості виявлених організованих злочинних угруповань та осіб, які брали в них участь. Динаміка організованої злочинності за останні 20 років характеризується значною її активізацією у першому десятиріччі, в період первинного накопичення та перерозподілу капіталу, а також поступовим зменшенням – у другому, що досягнуто завдяки значним зусиллям правоохоронних органів.

Сьогоднішній організованій злочинності сприяють такі глобальні соціально-економічні процеси як урбанізація, міждержавна та міжрегіональна міграція, формування світового інформаційно-культурного простору, а характерним для організованих злочинних угруповань є достатньо високий рівень організованості, стійкі корупційні і міжнародні злочинні зв'язки. Зростання рівня організованості і професіоналізму злочинності, її технічна озброєність, вироблення і зміцнення імунітету

злочинного середовища від традиційних засобів і заходів оперативно-розшукової діяльності, розгалужені корупційні зв'язки, сприяє перетворенню злочинних груп у високоорганізовані об'єкти, які мають розвинену інфраструктуру [1, с. 6-7].

З метою недопущення загострення криміногенної ситуації в регіонах України, мінімізації впливу відповідних загрозливих чинників на національну безпеку, підвищення ефективності захисту прав і свобод громадян Радою національної безпеки і оборони України 6 травня 2015 року було прийнято Рішення «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні», яке вже 16 червня 2015 року було уведено в дію відповідним Указом Президента України. Означеним Рішенням РНБО України за необхідне визнано активізацію боротьби зі злочинністю, пов'язаною насамперед з бандитизмом, діяльністю незаконних збройних формувань, незаконним обігом вогнепальної зброї та інших засобів ураження, бойових припасів, вибухових речовин, та посилити координацію заходів у цій сфері. З цією метою МВС України доручено, зокрема, активізувати роботу щодо здобування упереджувальної оперативної інформації про наміри і підготовку до проведення контрабанди вогнепальної зброї, інших засобів ураження, бойових припасів, вибухових речовин та забезпечити реагування відповідно до визначеної компетенції. Саме це, за нашим переконанням, підтверджує важливість такого правоохоронного напрямку, як кримінальна розвідка.

Організація протидії їх злочинній діяльності вимагає добування, аналітичної обробки та використання розвідувальної інформації, одержаної у процесі проведення гласних та негласних заходів, з метою своєчасного запобігання, виявлення і нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам України [1, с. 8]. Ситуація актуалізується ще й тим, що сьогодні, у зв'язку з набранням чинності Кримінальним процесуальним кодексом України, оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ втратила наступальний, упереджувальний характер [2, с. 335]. Крім цього, чинний Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» втрачає свою актуальність, пов'язуючи процес реалізації прав оперативних підрозділів з положеннями Кримінального процесуального кодексу. Доводиться констатувати, що сучасна теорія ОРД потребує суттєвого переосмислення та формування нової парадигми.

Світова практика правоохоронної діяльності свідчить, що більшість розвинених країн йдуть шляхом чіткого розгалуження процесуальної діяльності та діяльності з отримання, добування, аналітичного оброблення та прогнозування інформації про злочинність, окремі злочини та осіб, що до них причетні [4, с. 238-239]. При цьому, саме розвідувальна діяльність становить сутність циклічного, постійного процесу добування оперативно-розшукової (розвідувальної) інформації для забезпечення реалізації завдань протидії злочинності.

Чинний Закон України «Про розвідувальні органи України» не відносить оперативні підрозділи органів внутрішніх справ до суб'єктів розвідувальної діяльності. Разом із тим, відповідно Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», «оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів» [6]. Цим Законом встановлено вичерпний перелік державних органів, яким надано право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. На наш погляд, логіко-семантичний аналіз положень норм вказаного Закону, дає підстави стверджувати, що визначеним суб'єктам, зокрема органам внутрішніх справ, надається право реалізовувати розвідувальну функцію. Крім цього, в ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» закріплено, що завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підкривну діяльність спеціальних

служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави [6]. Отже, законодавець наголошує саме на інформаційному характері ОРД, що й складає сутність розвідувальної діяльності.

За нашим переконанням, нова парадигма оперативно-розшукової діяльності має формуватися на основі концептуалізації кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України. Отже, на сьогодні обґрунтованим є розроблення Концепції кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України.

Метою Концепції має бути визначення правових та організаційно-тактичних основ кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України. Розроблення даної Концепції забезпечить створення правових основ діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України, які здійснюють розвідувальну діяльність в інтересах кримінального судочинства та забезпечать інформування суб'єктів забезпечення національної безпеки України розвідувальною інформацією, необхідною для оперативного прийняття виважених управлінських рішень у сфері протидії злочинності.

Обов'язковим елементом означеної Концепції є розроблення проекту Закону України «Про кримінальну розвідку». Вбачається, що законопроект має визначати мету і завдання кримінальної розвідки ОВС, підстави для її здійснення, її правову основу та принципи. Він має встановлює державні органи, які здійснюють кримінальну розвідку, повноваження цих підрозділів, порядок надання розвідувальної інформації та захисту відомостей про кримінальну розвідку. Вказаний законопроект, крім іншого, має містити вичерпний перелік розвідувальних заходів. Він визначатиме також порядок фінансування та матеріально-технічного забезпечення, соціальні та правові гарантії співробітників органів і підрозділів, які здійснюють кримінальну розвідку та осіб, що сприяють її здійсненню, гарантії дотримання законності, особливості контролю за здійсненням антикримінальної розвідки та особливості контролю та нагляду. Слід зазначити, що сприйняття необхідності формування Концепції кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України, розроблення Закону України «Про кримінальну розвідку» мають теоретичну та практичну складові. Це, безсумнівно, сприятиме перегляду та формуванню нової парадигми оперативно-розшукової діяльності. Реалізація Концепції сприятиме: підвищенню ефективності діяльності органів системи МВС України щодо протидії злочинності; зменшенню рівня криміналізації суспільних відносин; підвищенню рівня безпеки людини, суспільства, держави; зміцненню соціально-економічної стабільності у державі; зростанню довіри інститутів громадянського суспільства до органів державної влади; підвищенню рівня захищеності прав та інтересів громадян.

Вважаємо, що на сьогодні подальші наукові дослідження питань становлення кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України в контексті формування нової парадигми оперативно-розшукової діяльності мають бути спрямовані на аналіз історичних етапів становлення розвідки як специфічного виду діяльності держави; розкриття генезису розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ; визначення стану наукової розробленості проблем реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ; обґрунтування методологічних засад розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ; надання характеристики злочинного середовища та його інфраструктури як об'єктів реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ; аналіз стану регламентації розвідувальної функції поліцейських органів у міжнародно-правових актах; конкретизацію напрямів законодавчого забезпечення розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ в Україні; визначення

шляхів вдосконалення нормативного регулювання розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ в Україні; систематизацію напрямів інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ; доведення особливостей координації та взаємодії органів внутрішніх справ при реалізації розвідувальної функції оперативно-розшукової діяльності тощо.

#### **Література**

1. Албул С.В. Концепція розвитку кримінальної розвідки органів внутрішніх справ України: науковий проект / С.В. Албул, О.Є. Користін. – Одеса: ОДУВС, 2015. – 20 с.
2. Албул С.В. Новий Кримінальний процесуальний кодекс України: руйнування наступальності в оперативно-розшуковій діяльності // Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави: Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (26.04.2013 р., м. Одеса). – Одеса: ОДУВС, 2013. – С. 334-336.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: за станом на 29.06.2015 р. – К. : Алерта, 2015. – 304 с.
4. Оперативно-розшукова компаративістика: монографія / О.М. Бандурка, М.М. Перепелиця, О.В. Манжай, В.В. Шендрик. – Харків: Золота міля, 2013. – 352 с.
5. Про Національну поліцію [ Електронний ресурс ]: закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
6. Про оперативно-розшукову діяльність [ Електронний ресурс ]: закон України від 18.02.1992 р. № 2135-XII із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 24.07.2015 р. № 3412-17. – Електрон. дан. (1 файл). – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.

**Антипов А.Ю.**

*ад'юнкт Академії ФСИН Росії  
Юридические науки*

#### **ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ДОКАЗЫВАНИЯ ПО УГОЛОВНЫМ ДЕЛАМ О ПРЕСТУПЛЕНИЯХ, СОВЕРШЕННЫХ ОСУЖДЕННЫМИ К ИСПРАВИТЕЛЬНЫМ РАБОТАМ**

Основным содержанием производства процесса доказывания по уголовным делам о преступлениях, совершенным осужденными к исправительным работам, с момента возбуждения уголовного дела и заканчивая пересмотром вступивших в законную силу приговоров, определений и постановлений суда, выступает работа с доказательствами, в тех пределах и формах, которые определяются задачами, стоящими перед каждой конкретной стадией уголовного процесса. Доказывание составляет основное содержание уголовно-процессуальной деятельности, что формирует необходимость проведения разнообразных и многоплановых научных исследований. Проблемы доказывания неисчерпаемы. Доказывание – стержень уголовного процесса. Для отправления правосудия доказательства и доказывание являются процессуальным фундаментом.

Доказывание – сущностная сторона судебного процесса. Доказательства – ее материальные носители. Оно представляет собой основанную на законе деятельность участников уголовного судопроизводства, включающую в себе собирание, проверку и оценку доказательств в целях установления обстоятельств, подлежащих доказыванию по уголовному делу. К основным признакам уголовно-процессуального доказывания следует, прежде всего, отнести его ретроспективный характер, оно направлено на установление некогда имевших место обстоятельств.